

Az állam szerepe a foglalkoztatási jogviszonyokban a 21. században

I. AZ ÁLLAMRA MINT JOGALKOTÓRA NEHEZEDŐ ÉRDEKVISZONYOK A FOGLALKOZTATÁSBAN

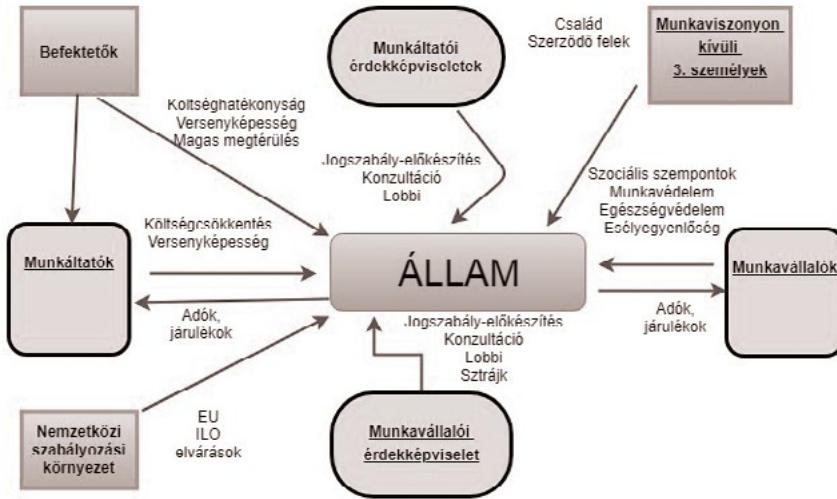
A foglalkoztatási jogviszonyok szabályozása az állam szempontjából sebészi feladat: az érdekek és ellenérdekek nyomása alatt, a közjó, az egyéni és kollektív boldogulás szem előtt tartása mellett olyan megoldásokat találni, amelyek mind a hazai, mind a nemzetközi környezetben megállják a helyüket – nem egyszerű feladat. A munkajog általánosságban véve mindig is egy átpolitizált és gyakran változó jogterület.^[1] Az alábbiakban áttekintjük azokat az erő- és érdekviszonyokat, amelyek meghatározzák a globalizált és digitalizált világban a munkajogi szabályozás irányát. Az alábbi ábra szemlélteti a szereplők egymáshoz és a jogalkotóhoz fűződő viszonyát, elvárásait.

Az egyes országok gyakorlatában a szereplők erőegyensúlya jelentősen eltérhet. Míg az angolszász országokban az érdekképviseltek szerepe hagyományosan erős, addig más országokban inkább formális jellegű.^[2] A befektetői elvárások főleg a harmadik vagy fejlődő országokban adott esetben nagyobb súllyal jöhetnek számításba, míg a világ boldogabb országaiban a munkaviszonyon kívüli szereplők, így a család, és a tágabb értelemben vett társadalmi és szociális érdekek kaphat érdemi szerepet a döntéshozatalban.

[1] Kun, 2016, 389.

[2] A nemzetközi összehasonlítás egyes elemeit ld. bővebben: Papadakis, 2011, 61-81.

1. ábra: A jogalkotó és a munkajogi érdekek

Forrás: saját szerkesztés

Bár az ábra egyes viszonyokat jelentősen leegyszerűsít (mint az ábrák általában), ugyanakkor a viszonyrendszereket álláspontom szerint jól tükrözi. Külön felhívom a figyelmet a munkajogi értelemben jelentősen alulértékelt (és még inkább alulértékelt) befektető-munkáltató viszonyra. A globalizált, transznacionális vállalatok időszakában ez a kapcsolat döntő fontosságú lehet az érdekek érvényesítésében.^[3] Hasonlóan fontos szempont a nemzetközi szabályozási környezet figyelembevétele, amely szorosan összefügg a nemzetközi tőkeáramlással és a globális vállalati környezettel.^[4] Itt nemcsak az uniós jogalkotó szervek tevékenységére szeretném felhívni a figyelmet, hanem a globális piacból és így a globális piaci versenyből eredő nyomásra is: ebben a tekintetben elmondható, hogy az államok a munkaerejük „áruba bocsátásakor”, annak piaci megjelenítése körében legalább akkora nyomásnak vannak kitéve, mint a saját állampolgáraik felől érkező elvárásokból eredő nyomás. Az ábrában feltüntetett, látszólag külső szereplők tehát – az ellentétes érdekek hangsúlyozása mellett – legalább akkora szerepet töltenek be a munkajogi szabályozás erőterében, mint maguk a munkaviszony klasszikus szereplői. Jelen írásomban a hangsúlyt kifejezetten e külsőnek látszó, valójában nagyon is belső szereplők hatására kívánom helyezni.

[3] Ennek fejlődéséről és a globalizációs hatásokról ld. például: Bieler – Lindberg, 2010, 3–29.

[4] Lásd erről részletesebben: Priest, 2010. A szerző részletesen elemzi, hogy a globalizált világban a jogalkotónak a munkajogi jogviszonyokon belül mely részterületeket kell feltétlenül szabályoznia.

II. A BEFEKTETŐI SZEMLELET ÉS ÉRDEKEK A MUNKAJOGBAN

A közgazdaságtan általános álláspontja, hogy a külföldi működőtőke beruházások a fogadó országban a foglalkoztatás hatékonyságának növekedésével járnak a technológia-transzfer, a menedzsment és marketing professzionalizálódása által, és így hosszú távon gazdasági és technológiai fejlődést eredményeznek.^[5] A beruházások és munkaerő piaci hatások vizsgálatának eredményei azonban jelentős eltéréseket mutatnak az egyes országok gyakorlatában.^[6] Bayraktar-Saglam és Böke a nemzetközi közgazdasági irodalom áttekintése kapcsán megállapítják, hogy egyes elemzések szerint a külföldi működőtőke beruházások a fogadó ország szempontjából a bérek csökkenéséhez vezettek azért, hogy a tőkeköltséget az ország alacsonyan tartsa, így téve vonzóvá a befektetési környezetet. Más országokban ugyanakkor ez a hatás egyáltalán nem volt megfigyelhető, míg megint más országokban a bérszínvonalra kifejezetten gerjesztő hatással volt a külföldi vállalkozások megjelenése.^[7]

Sokan vizsgálták a külföldi működőtőke beáramlását Magyarországra, elsősorban közgazdasági szempontból. Az 1993–2003 közötti, rendszerváltást követő időszak kapcsán Katona Klára megállapítja, hogy a beruházások foglalkoztatás bővülésére gyakorolt hatása elsősorban a tőkebefektetés típusától függ. A vízió, összeolvadás és vegyesvállalat megvalósulásakor jobb esetben megmarad az eredeti foglalkoztatotti létszám, míg kevésbé kedvező forgatókönyv esetén gyakran kerül sor munkahelyek megszüntetésére, amely adott esetben a hatékony működés elengedhetetlen feltétele. Zöldmezős beruházások esetén értelemszerűen nő az új munkahelyek száma.^[8]

A külföldi társaságok mozgásának kettős hatása van a foglalkoztatásra: a küldő országban a munkanélküliség és a jövedelmek alakulása szempontjából a delokalizáció negatív jelenséggént tűnik fel. Sok esetben megfigyelhető, hogy az új telephelyet választó iparvállalatokat beszállítóik és a szolgáltató vállalatok is követik, ami lokális/regionális szinten súlyos strukturális konfliktushelyzethez vezethet. A fogadó országban Kukely György szerint elsősorban a pozitív hatások jelentkeznek: az új vállalatok megjelenésével jelentősen növekedhet a foglalkoztatottság, a termelékenység, az export- és adóbevételek, és új technológiák terjedhetnek el. Mivel a fogadó országban jellemzően magasabb a profitráta, a beruházási hajlandóság is nő, mely ösztönözheti a nyereség helyi visszaforgatását is.^[9]

Veres Lajos a magyar állami szerepfelfogás történeti vizsgálatokor megállapítja, hogy míg az EU-15 országok többségében a külföldi és a nemzetközi tőke egymással arányban állt a 2000-es évek elején, addig a csatlakozás előtt álló

[5] Erről bővebben a nemzetközi irodalomban pl. Boghean – State, 2015, 317–331.

[6] Átfogó elemzést ad az iparági megállapodásokról: Schömann, 2011, 21–37.

[7] Bayraktar-Saglam – Böke, 2017, 1–2.

[8] Katona, 2006, 39–40.

[9] Kukely, 2008, 35–36.

országokban –a nemzeti tőke hiányában – az erőviszonyok egyensúlyi gondokat jeleztek. A külföldi működőtőke hatásait a magyar gazdaságra az alábbiak szerint csoportosítja:

(1) kedvező hatások:

- a) a belső erőforrások mozgósítása (vállalatok, beszállítói hálózatok, tanulás);
- b) a verseny ösztönzése (országon belül és nemzetközi szinten);
- c) a nemzetközi integráció erősítése (anyavállalaton keresztül és közvetlenül);

(2) kedvezőtlen hatások:

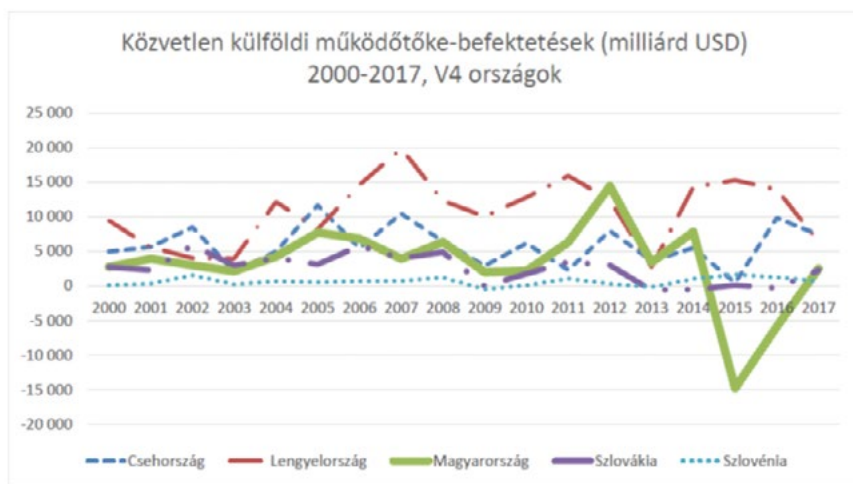
- d) forráskivonás (a bővített újratermelés nem itt valósul meg);
- e) szelekció (a kis- és középvállalkozások kieshetnek a versenyből)
- f) dezintegrációs hatás (a multinacionális vállalatok kisebb tudományos gazdasági együttműködési készséget mutatnak);
- g) blokkoló hatás (egy-egy piaci szegmensben mutatkozhat a nagyvállalatok erőfölénye miatt, keresztezheti a gazdaságpolitikai célokat).^[10]

Régiós összehasonlításban az alábbi ábra szemlélteti, hogy – a V4 országaihoz hasonlóan – hazánkba is számottevő külföldi működőtőke érkezett és érkezik. 2016-ban a Nemzeti Befektetési Ügynökség (HIPA) adatai alapján 71 beruházási projektben, összesen 3244 millió euró (mintegy 1002 milliárd forint) működőtőke érkezett Magyarországra. A projektek száma 6 százalékkal, a befektetések értéke 131 százalékkal, míg a létrehozott munkahelyek száma 36 százalékkal nőtt az előző évhez képest. 2016-ban a legtöbb projekt Németországból (15), az Amerikai Egyesült Államokból (14), illetve Nagy-Britanniából és Svájcból (6-6) érkezett. Leginkább az előbbi kettő hozta a tőkét: német és amerikai befektetőkhöz köthető a befektetett összeg 64,3 százaléka. Németország hagyományosan Magyarország egyik legfontosabb kereskedelmi partnere, nem meglepő, hogy 2016-ban a befektetett összeg 52, és az összes munkahely 32 százalékát adták német vállalkozások.^[11]

[10] Veres, 2017, 120.

[11] Szabó, 2017. https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/rekord_mennyisege_kulfoldi_toke_erkezett_tavaly_magyarorszagra.629330.html (2017.február 7-i adatok)

2. ábra: Közvetlen külföldi működőtőke-befektetések a V4 országokban, 2000–2017

Forrás: KSH adatok alapján^[12] saját szerkesztés

A KSH elemzése alapján Magyarországon a beruházások volumenét – a 2008-as gazdasági és pénzügyi válságot követően elkezdődött és 2012-igtartó csökkenés után – a 2013-ban meginduló, a magyar gazdaság méretéhez képest jelentős nagyságrendű, európai uniós forrású fejlesztések emelkedő pályára állították. Részben ennek eredményeképpen 2013-ban 5,9%, 2014-ben 19,3%, 2015-ben 7,9 százalékos növekedés történt. A 2007–2013-as uniós ciklus forrásainak felhasználásával finanszírozott projektek befejeződése 2016-ban a beruházások jelentős visszaesését eredményezte, akkor az előző évi magas bázishoz képest a beruházások 13 százalékkal visszaestek, ezen belül a nemzetgazdasági ágak többségében is csökkentek. A beruházások nagymértékű növekedéséhez hozzájárult a Magyar Nemzeti Bank által támogatott kamatkedvezményes konstrukciók elérhetővé válása a kkv-szektor részére is (Piaci Hitelprogram, illetve korábban Növekedési Hitelprogram). 2017-ben viszont újra nőtt a beruházási aktivitás, ami már csak részben volt köszönhető a 2014–2020-as európai uniós költségvetési ciklus új projektjeinek, emellett a vállalkozások a gazdasági konjunktúra hatására kapacitásbővítésbe kezdtek.^[13] Álláspontom szerint aggodalomra okot adó körülmény – látszólag ciklikusan –, hogy az uniós forrásokhoz való hozzájárulás milyen mértékben van hatással az ország teljesítményére, illetve a befektetések számának és volumenének alakulására. A nemzetközi összehasonlítások azt mutatják, hogy a GDP-hez mérten az uniós források hazánkban voltak a

[12] KSH http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_int044b.html

[13] KSH, 2018. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelberuh/jelberuh17.pdf>

legnagyobb hatással a gazdaságra, ugyanakkor a GDP 2006 és 2015 között csak 4,6 százalékkal növekedett. Ebből következően hazánk strukturális alapokon nyugvó növekedési kilátásai nem biztatóak, a gazdasági növekedés üteme túlságosan függ az uniós forrásoktól.^[14] A kiegyensúlyozott és fenntartható gazdasági növekedés, és ezzel összhangban a munkaerőpiac állandósága és kiszámíthatósága a fenti adatok alapján nagymértékben függ a külső forrásoktól és körülményektől: az ország gazdasági motorját jelentő járműipari beruházások (elsősorban a Németországból érkező tőke), valamint az uniós források megléte vagy hiánya alapjainban határozza meg a magyar munkaerőpiacot. A rendelkezésre álló tőke mértékének volatilitása és érkezésének esetlegessége ugyanakkor a munkaerőpiacon is a kiszámíthatóság ellen hat.

Az uniós források összesített hatása a foglalkoztatásra összességében pozitív. A KPMG és a GKI kutatási eredményei alapján a foglalkoztatás területi különbségei 2007 és 2015 között csökkentek, elsősorban a közfoglalkoztatás hatására. A foglalkoztatási ráta 2007-ben 12 százalékos különbséget mutatott a legjobb helyzetben lévő Közép-Magyarország javára Észak-Magyarországgal szemben. Ez 2015-re lecsökkent 8 százalékra, az ekkor élen levő Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország között. A három legfejlettebb régió előnye számottevő, s ezeken a területeken üzleti alapú fejlődés következett be, szemben az elmaradottabb régiók állami munkahely teremtési eszközeivel. Magyarország nyugati peremén és a központi területeken gyakorlatilag teljes foglalkoztatás valósul meg,^[15] ami jelentős munkaerőhiánnyal párosul, míg az elmaradott régiókban jellemző az alulfoglalkoztatottság, főleg a képzetlenek körében.^[16] Ez a kettősség ugyanakkor nem új keletű. Már a 2000-es években általánosságban megállapításra került, hogy a vidéki térségek döntő többségében hiányzik a tudásalapú gazdaság tényezőinek kritikus tömege (városnagyság, munkaerő felkészültsége, infrastruktúra színvonala), az innovációs kapacitás megléte, specializáltsága, a felsőoktatás kapacitása, illetve színvonala.^[17]

Az alábbi ábra a KSH adatai alapján mutatja a havi bruttó átlagkeresetek alakulását egyes nemzetgazdasági ágazatokban. A fent ismertetettek alapján kiemelt hangsúlyt fektetünk a gazdasági húzóágazatokra.

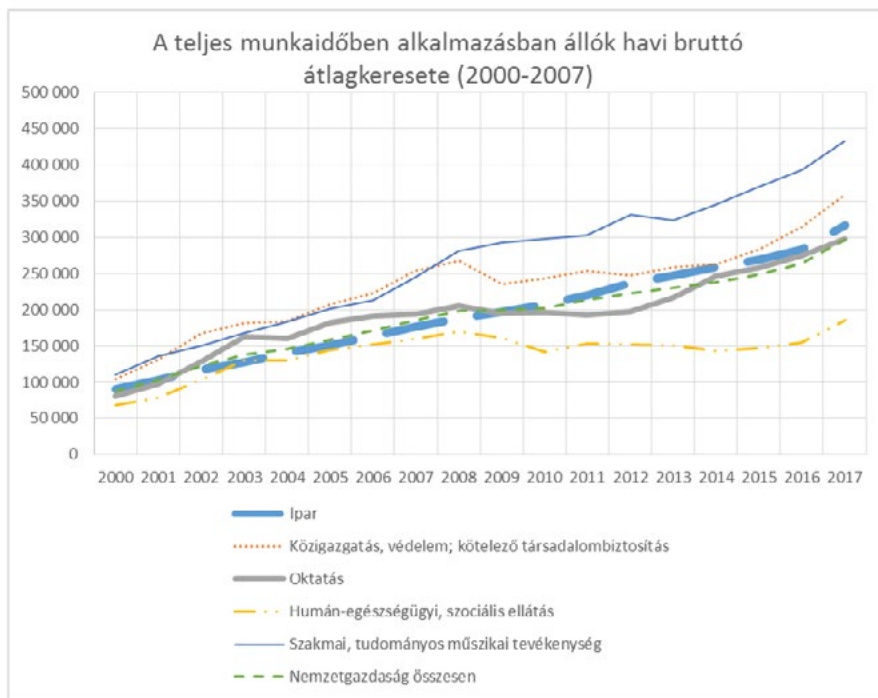
[14] KPMG, 2017a, 2017. március 2. 2.

[15] Ezt később további javuló adatok is alátámasztották, lásd: Magyar Idők: Megvalósult a teljes foglalkoztatottság. Elérhető: <https://magyaridok.hu/gazdasag/megvalosult-a-teljes-foglalkoztatottsag-2945539/>

[16] KPMG, 2017: A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007-2013-as programozási időszak vonatkozásában. Beavatkozási terület szintű szakmai elemzések. 2017. március 2. 445. p. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében az aktív népesség 11-12 százalékát az állam foglalkoztatja a közfoglalkoztatás keretében, amihez ha a hasonló munkapiaci státuszuk miatt hozzávesszük a munkanélkülieket, 20 százalék körüli munkanélküliségi arányt kapunk. Ugyanez Győr-Moson-Sopron megyében 2 százalék – a KSH 2018-ban közzétett adatai alapján.

[17] Bővebben lásd: Lukovics, 2007.

3. ábra: Havi bruttó átlag-keresetek egyes ágazatokban, 2000-2017

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Az adatok azt mutatják, hogy az elmúlt években a bruttó átlagkeresetek közötti különbségek jelentősen nőttek. A folyamat nyertesei egyértelműen a szakmai tudományos és műszaki tevékenységet folytatók, valamint az ipari alkalmazottak, így ezen adatok teljes összhangot mutatnak a járműgyártás mint kiemelt ágazat bővülésével. Kifejezetten érdekes ugyanakkor, hogy a közigazgatásban és védelemben, valamint a társadalombiztosításban dolgozók bére is meghaladja a nemzetgazdasági átlagot. Álláspontom szerint ugyanakkor elkeserítő, hogy a humán-egészségügyi és szociális ellátásban dolgozók bére jelentősen elmarad a nemzetgazdasági átlagtól. Különösen aggasztó ez akkor, ha kiemeljük a szociális ellátásban dolgozókra vonatkozó adatokat (pl. ápolónők), és összehasonlítjuk azt a kereseti statisztikákban legjobban teljesítő, pénzügyi szektorban dolgozókéval.

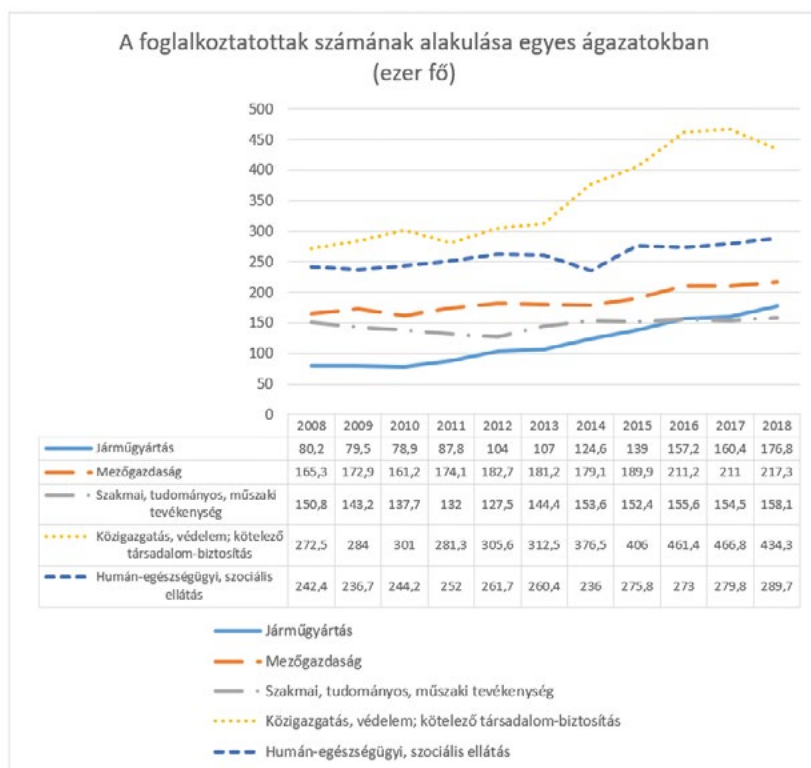
4. ábra: A pénzügyi és a szociális szektorban dolgozók átlagkeresetének alakulása

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Az átlagbérek alakulása szempontjából társadalmi szempontból nem közömbös az, hogy a növekvő bérek a magyar lakosságot egészében hogyan érintik. Az alábbi ábra tovább árnyalja a képet a foglalkoztatás bővülése, a bérnövekedés és annak társadalmi hatásai között.

5. ábra: A foglalkoztatottak számának alakulása egyes ágazatokban

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés

Látható, hogy a járműipar, mint húzóágazat, jelentős foglalkoztatotti létszám-emelkedést mutat: az elmúlt 10 évben 120 százalékkal nőtt az e területen dolgozók aránya. Erre a megnövekedett létszámra azonban alig jut több szakmai, tudományos és műszaki tevékenységet végző foglalkoztatott, és a KSH adatok alapján 2008–2018 között az oktatásban is csupán 10 százalék volt a létszámemelkedés. A közigazgatásban, a védelem és a társadalombiztosításban dolgozók azonban mind létszámában, mind fizetésben az elmúlt tíz év abszolút győzteseinek tekinthetők. A korábban már felvetett, szociális ellátásban dolgozóakra vonatkozó megállapítás azonban tovább romló képet mutat: egyre többen dolgoznak nem, vagy alig növekvő bérek mellett a szociális ágazatban.

A keresetekkel kapcsolatos befektetői szemlélet alakulását a fenti három ábrával összevetve fontos megállapításokat tehetünk. Megfigyelhető, hogy hazánkban a nemzetgazdaság egészét tekintve az átlagkeresetek az elmúlt két évtizedben jelentősen emelkedtek, de a növekedés nem terjed ki egyformán minden nemzetgazdasági ágra. A különbségek a technológiaintenzív vagy hagyományosan magas

keresetű ágazatok javára fokozottan jelentkeznek, míg az alacsonyabb képzettséget igénylő, vagy nem nyereségorientált ágazatokban a növekedés mértéke kisebb, és az összesített adatok alapján az egyenlőtlenség mértéke így még nagyobb.

III. PARETO-ELVEK A MUNKAJOGBAN

A közgazdaságtudomány a munkaviszonyra egyértelműen bérleti viszonyként tekint: hasonlóan a lakásbérléshez/autóbérléshez, amelynek időtartamára a bérlő bérleti díj fejében jogosult a lakás/autó nyújtotta szolgáltatásokra, a munkaviszony időtartamára a munkáltató a bér fejében jogosult dolgozóinak (munka)szolgáltatásaira. Csak éppen, míg a lakás vagy autó esetében a vásárlás alternatívájaként választjuk a bérlést, addig a dolgozó megvásárlása – a rabszolgaság tilalmának köszönhetően – nem alternatívája a dolgozó bérlésének.^[18] A munkaerő felhasználásának a munkajogviszonyon kívüli értelmezésével több helyen is foglalkoztak már,^[19] az erősen gazdasági megközelítés a munka világától nem idegen.

Elméletileg elgondolható – a bérlakás- és bérautópiac mintájára – a munkaerőpiacnak is egy olyan, a dolgozók állásokért és a munkáltatók dolgozókért való versenyéből előálló úgynevezett versenyzői egyensúlya, amelyben ugyanakkora bérért minden munkahelyen ugyanannyit kell dolgozni, illetve ugyanannyi munkával ugyanannyit lehet keresni, s a munkáltatók összességében éppen annyi dolgozóra tartanak igényt, mint ahányan dolgozni akarnak. Ez az elgondolt versenyzői egyensúly Pareto-hatékony, értve ezen azt, hogy a munkaerőpiac bármely más állapota – alacsonyabb vagy magasabb bérszintje és/vagy alacsonyabb vagy magasabb munkahelyi erőfeszítés-szintje – a dolgozók és/vagy a munkáltatók legalább egy részére hátrányos volna.^[20] Az elv a munkajogi szabályozás több pontján is releváns lehet. A munkabérek emelésével, mint motivációs tényezővel kapcsolatban megállapítást nyert, hogy a munkabér-emelésnek van olyan Pareto-optimális szintje, ahol a fizetésemelés már nem motiváló a munkavállaló részére, tehát ezen az egyensúlyon a feleknek nem érdeke változtatni.

IRODALOM

- Bayraktar-Saglam, Bahar – Böke, Selin Sayek (2017): Labor Costs and Foreign Direct Investment: A Panel VAR Approach. *Economies* 2017, 5, 36.; doi:10.3390/economies5040036
- Bieler, Andreas – Lindberg, Ingemar (2010): Globalization and the new challenges for transnational solidarity. In: Bieler, Andreas – Lindberg, Ingemar (eds.): *Global Restructuring, Labour and the Challenges for Transnational Solidarity*. Oxon, Routledge, 3–29.

[18] Gábor R., 2012, 1006.

[19] Lásd például: Prugberger – Kenderes, 2009, 30–55.

[20] Gábor R., 2012, i. m., 1008.

- Boghean, Carmen – Mihaela State (2015): The relation between foreign direct investment (FDI) and labour productivity in the European Union countries. *Procedia Economics and Finance*, 32. 278–285.
- Eckel, Carsten (2003): Fragmentation, efficiency-seeking FDI, and employment. *Review of International Economics*, Vol. 11, May 2003, 317–331.
- Gábor R. István (2012): Munkavásárlás vagy dolgozóbérlés? Elmélkedés a munkaviszony közgazdasági értelmezéséről. *Közgazdasági Szemle*, 59. évf. 9. sz., 1005–1013.
- Katona Klára (2006): *A Magyarországra áramló külföldi működőtőke motiváció- és hatásvizsgálata*. Pécs, PhD értekezés.
- KPMG (2017a): *A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007–2013-as programozási időszak vonatkozásában. Makrogazdasági elemzések összefoglalása*. 2017. március 2.
- KPMG (2017b): *A magyarországi európai uniós források felhasználásának és hatásainak elemzése a 2007–2013-as programozási időszak vonatkozásában. Beavatkozási terület szintű szakmai elemzések*. 2017. március 2.
- KSH (2018): *Helyzetkép a beruházásokról, 2017*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelberuh/jelberuh17.pdf>
- KSH: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_int044b.html
- Kukely György (2008): *A külföldi működőtőke beruházások hatása az ipar területi folyamataira Magyarországon, különös tekintettel a delokalizációra*. Budapest, PhD értekezés.
- Kun Attila (2016): Az Új Munka törvénykönyve. In: Jakab András – Gajdusчек György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 385–412.
- Lukovics Miklós (2007): *A lokális térségek versenyképességének elemzése*. Szeged, PhD értekezés.
- *Magyar Idők*: Megvalósult a teljes foglalkoztatottság. Elérhető: <https://magyaridok.hu/gazdasag/megvalosult-a-teljes-foglalkoztatottsag-2945539/>
- Papadakis, Konstantinos (2011): Adopting International Framework Agreements in the Russian Federation, South Africa and Japan: Management Motivations. In: Papadakis, Konstantinos (ed.): *Shaping Global Industrial Relations. The Impact of International Framework Agreements*. Geneva, Palgrave-Macmillan, 61–81.
- Priest, Ludger (2010): *Erwerbsregulierung in einer globalisierten Welt*. Wiesbaden, Springer.
- Prugberger Tamás – Kenderes György (2009): Az atipikus munkaviszonyok a munkaerő-kölcsönzés és a távmunkavégzés tükrében. *Miskolci Jogi Szemle*, 2. sz., 30–55.
- Schömann, Isabelle (2011): The Impact of Transnational Company Agreements on Social Dialogue and Industrial Relations. In: Papadakis, Konstantinos (ed.): *Shaping Global Industrial Relations. The Impact of International Framework Agreements*. Geneva, Palgrave-Macmillan, 21–37.
- Szabó Dániel (2017): *Rekord mennyiségű külföldi tőke érkezett tavaly Magyarországra*. https://www.napi.hu/magyar_vallalatok/rekord_mennyisegu_kulfoldi_toke_erkezett_tavaly_magyarorszagra.629330.html (2017. február 7-i adatok)
- Veres Lajos (2017): Az államgazdasági szerepvállalásának felértékelődése. *Polgári Szemle*, 13. évf. 1–3. sz., 116–132.

